

حقوق نخبگی در ایران

دکتر احد قلی زاده*

چکیده:

دارندگان استعدادهای برتر در همه جوامع مورد توجه اند. در ایران، در قوانین گوناگون استعداد فردی و رشد و شکوفایی استعداد شهروندان مورد نظر قانونگذار بوده است. برای نمونه، امکانات مناسبی برای فرستادن دانشجویان به خارج در نظر گرفته شده است. با تصویب قانونگذار، ایران از راه سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان، به عضویت سازمان جهانی مشاوره درباره کودکان تیزهوش و با استعداد درآمده و در آموزش عالی، طرح شکوفاسازی استعدادهای درخشان تصویب و سپس شورای هدایت استعدادها در خشان تشکیل شده است و آیین نامه‌هایی درباره دوره دکتری پیوسته، تسهیلات آموزشی و پژوهشی ویژه دانشجویان ممتاز، چگونگی پذیرش برگزیدگان جشنواره‌ها و مسابقات علمی در دوره‌های آموزش عالی و نیز دستور کار مربوط به تحصیل همزمان در دو رشته تحصیلی به تصویب رسانده و به اجرا گذاشته است. سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران نیز هر سال جشنواره بین‌المللی خوارزمی را به منظور پشتیبانی و تقدیر از پژوهشگران و نوآوران، با کمک چند سازمان جهانی برگزار می‌کند.

بدین سان، در کشور ما، با صرف هزینه‌ای هنگفت، استعدادهای درخشان بیشتر در مقاطع آموزش عمومی و آموزش عالی شناسایی می‌شوند. این افراد، گرچه با مشکلات مالی گوناگون روبه‌رویند و از کمبودهای بسیار رنج می‌برند، ولی از نظر مالی چنان که باید و شاید پشتیبانی نمی‌شوند؛ و این، یکی از عوامل داخلی تقویت کننده فرآیند کوچ نخبگان علمی و کارشناسان است. همچنین، سنجش تسهیلاتی که برای قهرمانان ورزشی فراهم آمده و تسهیلاتی که برای نخبگان علمی در نظر گرفته شده است، نشان دهنده تفاوت و تبعیض آشکار و نامعقول است. در این زمینه، از مصوبات شورای هدایت استعدادهای درخشان چنین برمی‌آید که این شش مورد چهار درون‌گرایایی و از برون‌گرایایی دور است.

• پیشگفتار

دشواریها در محیط، جامعه و کشور خود بردارند. همچنین، اگر با برنامه‌ریزی کار شود، ایشان می‌توانند در تولید علمی، فرهنگی، صنعتی و اقتصادی نقش ارزنده‌ای بازی کنند یا افتخاراتی در سطح ملی، منطقه‌ای، یا جهانی نصیب کشور سازند. دولت‌ها اگر در اندیشه سود بردن از این استعدادهای خداداد باشند می‌کوشند دارندگان استعداد را

هر جامعه در برگیرنده کسانی است که نسبت به دیگران و حتی در سنجش با افراد در دیگر جوامع دارای استعدادی برترند. این گونه اشخاص می‌توانند کارها را بهتر انجام دهند و گامهای مؤثری در راه از میان برداشتن

*عضو هیأت علمی دانشگاه اصفهان

با استعداد و تهیدست کشور برپا شده است. همچنین، یکی از وظایف بنیادی دفتر توسعهٔ مخابرات، تقویت استعدادها در راستای توسعهٔ منابع انسانی ذکر شده است.^۸ این در حالی است که بر پایهٔ قانون، در درجه نخست هدایت کودک در جهت حقوق وی به گونه‌ای که باعث شکوفایی استعدادها و توانایی‌های او شود حق و تکلیف پدر و مادر و سرپرستان او است و دولت‌ها نیز باید این نکته را محترم بشمارند.^۹ البته، قانونگذار در مواردی جذب استعدادها را نیز در برنامهٔ کار خود قرار داده است. برای نمونه، به صدا و سیما اختیار داده شده است که برای جذب استعدادها هنری در جامعه با هماهنگی وزارت ارشاد اسلامی به برپا کردن واحدها و گروه‌های فرهنگی، هنری، پژوهشی و نیز سالنهای نمایش و نمایشگاهها بپردازد.^{۱۰}

● توجه به استعداد در زمینهٔ تحصیل

می‌دانیم که دولت موظف است آموزش ابتدایی را اجباری و رایگان کند؛ آموزش متوسطه را گسترش و در دسترس همگان قرار دهد؛ آموزش عالی را بر پایهٔ برابری کامل و با توجه به استعداد افراد برای همه فراهم سازد و

● برتری یافتن دانش آموزان دارای استعداد در خشان بر دیگر دانش آموزان که در ایران به سادگی مورد پذیرش قانونگذار و شهروندان قرار گرفته است، در کشوری مانند ایالات متحدهٔ آمریکا مایهٔ بحث و جدل بر سر نتایج حق آموزش عمومی رایگان بوده است. البته، در ایران نیز گروهی برآنند که تربیت افراد نخبه، ناقض سیاست قرار دادن همهٔ افراد جامعه زیر پوشش آموزش است و باعث می‌شود که در صد بالایی از امکانات به آموزش بخش کوچکی از نیروها اختصاص یابد. این گمان شاید از ناآگاهی افراد از شیوهٔ کار در جذب و آموزش نخبگان باشد.

شناسایی کنند و زمینه را برای رشد و بروز استعدادهای بیشتر فراهم آورند و آنها را در مسیر توسعهٔ کشور به کار گیرند. البته شناسایی و دسته‌بندی استعدادها در خشان و کنار گذاشتن موانعی که در این راه وجود دارد، آسان نیست.^۱

در این نوشتار تلاش بر آن است که زیر عنوان توجه به استعداد و رشد و شکوفایی آن، توجه به استعداد در مسایل تحصیلی، شناسایی و تشویق استعدادها در خشان، و تسهیلات مربوط به استعدادها و ورزشی، مقررات وضع شده از سوی قانونگذار و قوهٔ مجریه در رابطه با نخبگی و نخبگان بررسی شود. در پایان، از بحث نتیجه‌گیری و پیشنهادهایی می‌شود.

● توجه به استعداد و رشد و شکوفایی آن

در قوانینی چند، استعداد کسی که به استخدام دولت درمی‌آید، در سپردن کارها به او و همچنین در ارتقای شغلی او، مورد توجه قرار گرفته است. برای نمونه، در مورد کارکنان در جهاد سازندگی (کشاورزی)، سپاه پاسداران و نهضت سوادآموزی، استعداد آنان در مورد کاری که به ایشان سپرده می‌شود در نظر گرفته شده و با توجه به آن استعداد، با ایشان رفتار می‌شود.^۲ از نظر ارتقاء شغلی نیز، استعداد مستخدم در ترفیع مؤثر است.^۳ ضمن اینکه بطور کلی، کار یا خدمت مرجوعه نباید با توجه به تعداد و قدرت و استعداد کارگران محلی تحمیل فوق العاده بر اهالی ناحیه‌ای باشد که کار در آن انجام می‌گیرد.^۴

در مواردی چند نیز رشد و شکوفایی استعداد شهروندان مورد نظر قانونگذار بوده است. برای نمونه، سازمان صدا و سیما وظیفه دارد زمینه را برای رشد و شکوفایی استعدادها و باروری خلاقیت‌های انسان فراهم کند.^۵ وزارت امور خارجه نیز موظف شده است با دستگاههای ذیربط در ایجاد زمینه‌های مناسب به منظور بهره‌گیری از استعدادها و امکانات دانشجویان و اتباع ایرانی خارج از کشور همکاری کند.^۶ یکی از اهداف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی هم افزایش دادن آگاهیهای عمومی در زمینه‌های گوناگون و شکوفا کردن استعدادها و روحیهٔ پژوهشگری و نوآوری در جامعه است.^۷ حتی، داشتن استعداد، در دریافت وام از صندوقهای رفاه دانشجویان هم ملاک قرار گرفته و این صندوقها برای کمک به تحصیل و زندگی دانشجویان

وظایف وزارت آموزش و پرورش، برخوردار ساختن همه دانش آموزان از آموزش‌های عمومی است به گونه‌ای که بسته به استعداد و جنس بتوانند از آموزش‌های مناسب برای شکوفایی خلاقیت‌ها بهره‌مند شوند.^{۱۷} آموزش‌های مناسب به عوامل گوناگون بستگی دارد. برای نمونه، در آمریکا، آموزگاران این گونه دانش آموزان باید دارای گواهی ویژه آموزش دادن به استعدادهای درخشان باشند و دیگر آموزگاران حق آموزش دادن به ایشان را ندارند.^{۱۸} بی‌گمان اجرای این گونه تصمیمات قانونی در مورد استعدادهای درخشان نیازمند بررسی‌های گسترده و به کار گرفتن روش‌های علمی است.^{۱۹} با این حال، برتری یافتن دانش آموزان دارای استعداد درخشان بر دیگر دانش آموزان که در ایران به سادگی مورد پذیرش قانونگذار و شهروندان قرار گرفته است، در کشوری مانند ایالات متحده آمریکا مایه بحث و جدل بر سر نتایج حق آموزش عمومی رایگان بوده است.^{۲۰} البته، در ایران نیز گروهی بر آنند که تربیت افراد نخبه، ناقض سیاست قرار دادن همه افراد جامعه زیر پوشش آموزش است و باعث می‌شود که درصد بالایی از امکانات به آموزش بخش کوچکی از نیروها اختصاص یابد. این گمان شاید از ناآگاهی افراد از شیوه کار در جذب و آموزش نخبگان باشد.^{۲۱}

نکته دیگر اینکه، گذشته از امکاناتی که برای فرستادن دانشجویان به خارج وجود دارد، در مواردی برای نمونه به وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری اجازه داده شده است در هر سال به پیشنهاد سرپرست گل دانشجویان ایرانی در اروپا و آمریکا هزینه تحصیل پنج دانشجوی ایرانی را که در رشته‌های گوناگون هنرهای زیبا دارای تحصیلات و استعداد درجه اول بوده و در عالیترین هنرکده‌های اروپا و آمریکا پذیرفته شده باشند یا در ایران در رشته مربوط شاگرد اول و فارغ التحصیل شده باشند و همچنین دو تن از دانشجویانی را که در مدارس عالی ورزشی اروپا و آمریکا پذیرفته شده و در ایران نیز به مقام قهرمانی کشور رسیده باشند، مانند دیگر دانشجویان بورسیه دولت در اروپا و آمریکا بپردازد.^{۲۲} گاهی نیز به هوش اهمیت داده شده و برای نمونه، فرزندان کارگران مشمول قانون بیمه‌های اجتماعی که ضمن تحصیل در دوره‌های ابتدایی یا راهنمایی تحصیلی بر پایه آزمایش‌های مربوط، مستعد و باهوش تشخیص داده شوند بر پایه مقررات از تسهیلات لازم تحصیلی برخوردار خواهند شد.^{۲۳}

● آنچه دانشجوی برتر پیش و بیش از هر چیزی می‌خواهد، رهایی یافتن از تنگدستی است؛ منظور آن نیست که به ایشان صدقه داده شود، بلکه گردانندگان بخش‌های صنعتی و دولتی کشور باید به گونه‌ای آموزش داده شوند که به کمک دانشجویان برتر بشتابند و دارندگان استعداد درخشان را با توجه به رشته تخصصی شان بورسیه کنند. وزارت علوم و وزارت بهداشت به ظاهر باید بتوانند با پرورش و در اختیار گذاشتن دارندگان استعدادهای درخشان از بخش صنعت و... درآمد به دست آورند تا بتوانند زمینه را برای اقتصادی شدن فعالیت در زمینه شناسایی و پرورش استعدادهای درخشان فراهم آورند.

آموزش‌هایی را که قانون برای افراد اجباری شناخته است اجرا کند.^{۱۱} همچنین آموزش عالی باید با همه ابزارهای بایسته بویژه با معمول کردن تدریجی آموزش و پرورش رایگان با رعایت برابری کامل و بر پایه استعداد هر کس در دسترس همگان قرار گیرد.^{۱۲} دولت موظف به اتخاذ تدابیر لازم برای رشد و پرورش شخصیت انسانی شهروندان از راه گزینش افراد با استعداد در همه بخش‌های اجتماع و باز گذاردن راه پیشرفت^{۱۳} آنان در زمینه‌هایی که استعداد آنان پرورش یافته، شده است.^{۱۴} البته، مبنای حقوقی پشتیبانی از استعدادهای درخشان، چه در زمینه‌های علمی و چه در زمینه‌های ورزشی و... بر جسته باشند نیز جای بحث دارد.^{۱۵}

در این زمینه، قانونگذار برای پشتیبانی از استعدادهای تحصیلی، مقرر داشته است که یکی از وظایف شوراهای آموزش و پرورش پرداخت کمک هزینه به دانش آموزان تهیدست و دادن بورس برای آموزش‌های عالی به دانش آموزان با استعداد است؛ گرچه امروز کمتر چنین مواردی دیده می‌شود.^{۱۶} همچنین، یکی از اهداف و

● شناسایی و تشویق استعداد‌های درخشان

قانونگذار اجازه داده است که دولت ایران از راه وزارت آموزش و پرورش (سازمان ملی پرورش استعداد‌های درخشان)^{۲۴} به عضویت سازمان جهانی مشاوره دربارهٔ کودکان تیزهوش و با استعداد در آید و این گویای دلبستگی قانونگذار به هماهنگی سیاست‌های ایران با سیاست‌های بین‌المللی در زمینهٔ پرورش استعداد‌های درخشان است.^{۲۵} همچنین، از اهداف وزارت آموزش و پرورش است که استعداد‌های دانش‌آموزان را بشناسد، شکوفا کند و پرورش^{۲۶} دهد و روح بررسی، کندوکاو و پژوهش و نوآوری و آفرینندگی را در همهٔ زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و... تقویت کند.^{۲۷} حتی پیش‌بینی شده است که کشور ما از تجارب دیگر کشورها برای تربیت تیزهوشان بهره‌گیرد و تجارب خود را در اختیار آن کشورها بگذارد.^{۲۸} اما در این قوانین سخنی از جذب استعداد‌های درخشان دیگر کشورها به میان نیامده است. برای نمونه، گرچه ما در سنجش با دیگر کشورها میزبان بیشترین پناهندگان هستیم، در قوانین حتی جمله‌ای در مورد شناسایی و جذب استعداد‌های موجود در میان آنان نیامده است؛ در حالی که در دیگر کشورها به این گونه موارد اهمیت داده می‌شود و حتی تفاهات زبانی و فرهنگی در ارزیابی و شناسایی استعداد‌های درخشان مورد توجه قرار می‌گیرد.^{۲۹} خوشبختانه، برخلاف برخی کشورها^{۳۰}، در ایران از نظر در اختیار گذاشتن امکانات مربوط به استعداد‌های درخشان، تبعیضی در مورد اقلیتها و معلولان^{۳۱} وجود ندارد.

پاره‌ای پژوهش‌های انجام شده در دیگر کشورها^{۳۲} نشان می‌دهد که تعیین ضوابط در زمینهٔ استعداد‌های درخشان حتی در سطح مجالس قانونگذاری، کاری مرسوم و پذیرفته است، تا جایی که، رفته رفته چارچوبی حقوقی برای حل و فصل اختلافها در مورد آموزش استعداد‌های درخشان و در نظر گرفتن حقوق آموزشی برای آنان^{۳۳} پا می‌گیرد.^{۳۴}

با هدف شکوفاسازی استعداد‌های درخشان در آموزش عالی، در ۱۳۷۵/۵/۳۰ کلیات طرح شکوفاسازی استعداد‌های درخشان در سیصد و هشتادمین نشست شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب شد و پیرو آن، آیین‌نامهٔ تشکیل شورای هدایت استعداد‌های درخشان در آموزش عالی در سیصد و هشتاد

و هفتمین نشست شورای عالی انقلاب فرهنگی در ۱۳۷۵/۹/۶ به تصویب رسید. سپس شورای هدایت استعداد‌های درخشان در آموزش عالی برای تعیین سیاست‌ها و راهنمایی‌های عملیاتی و به اجرا در آوردن طرح‌های آزمایشی شکوفاسازی استعداد‌های درخشان در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی در ۱۳۷۵/۱۲/۱۳ با هدف فراهم ساختن زمینه‌های پرورش استعداد‌های درخشان و کمک به پیشرفت علم و دانش در کشور، توجه بیشتر به تفاوت‌های فردی در جهت شکوفایی استعداد‌های درخشان و فراهم ساختن امکان آموزش ژرفتر برای آنان، ایجاد گرایش و جاذبه برای استعداد‌های برتر برای تحصیل در رشته‌های استراتژیک و مورد نیاز کشور، ایجاد زمینهٔ مساعد برای بهبود کیفیت آموزش و پژوهش‌های بنیادی، کاهش دوران تحصیل با حذف فاصله‌های زمانی بین مقاطع تحصیلی برای دانشجویان مستعد، وضع مقررات ویژه و اصلاح آیین‌نامه‌ها و مقررات موجود، برپا شد. در این زمینه گفته شده است:^{۳۵} «پرورش اجتماعی آحاد تیزهوش در گرو رضایت اجتماعی آنان است و خشنودی و رضایت اجتماعی آنها بستگی به میزان ارضای انتظارات اجتماعی‌شان دارد.» البته، در دیگر کشورها اقدامات کاملتری در این زمینه انجام شده است، به گونه‌ای که حتی تلاشهایی برای پادار کردن نمونهٔ يك قانون کامل (قانون الگو) که همهٔ مسائل مربوط به استعداد‌های درخشان را پوشش دهد، صورت گرفته است.^{۳۶}

با توجه به هدف‌های در نظر گرفته شده، شورای هدایت استعداد‌های درخشان، آیین‌نامهٔ دورهٔ دکتری پیوسته در رشته‌های ویژه، آیین‌نامهٔ تسهیلات آموزشی ویژهٔ دانشجویان ممتاز و آیین‌نامهٔ تسهیلات پژوهشی ویژهٔ دانشجویان ممتاز، دستورالعمل تحصیل همزمان در دو رشتهٔ تحصیلی، همچنین آیین‌نامهٔ چگونگی پذیرش

● قرار نبوده و نیست که پرورش

استعداد‌های درخشان باری بر دوش آموزش عالی کشور باشد و سرانجام آنچه پرورش می‌یابد دو دستی و بی هر گونه چشم داشت تقدیم صنعت یا دیگر بخشهای جامعه شود، یا در اختیار بیگانگان قرار گیرد.

مقاله، بهره‌گیری از مراکز کامپیوتر با سرویسهای ویژه پست الکترونیک و اینترنت مانند اعضای هیأت علمی، بهره‌گیری از امکانات کتابخانه‌ای دانشگاه مانند فراهم ساختن کتابها و نشریات مورد نیاز آنان همچون اعضای هیأت علمی، عضویت در طرح امانت بین کتابخانه‌ای، شرکت در کارگاههای آموزشی و پژوهشی داخلی و خارجی بر حسب نیاز، بهره‌گیری از امکانات پژوهشی و آزمایشگاهی دانشگاه، شرکت در مسابقات علمی معتبر بین‌المللی، و برقراری همکاری با دیگر دانشگاهها و مراکز پژوهشی برای بهره‌گیری دانشجویان ممتاز از امکانات پژوهشی و آزمایشگاهی آنها، بسته به مورد، فراهم سازد.^{۴۰}

همچنین، دانشگاه موظف است زمینه‌های لازم برای شرکت دانشجویان ممتاز در کنفرانسهای علمی و کارگاههای آموزشی داخلی فراهم آورد. دانشگاه در اختصاص دادن امکاناتی مانند بورس تحصیلی، کمک هزینه تحصیلی، خوابگاه، بن خرید کتاب، بهره‌گیری از کتابخانه‌ها و آزمایشگاهها و... باید برای دانشجویان ممتاز تسهیلات ویژه قایل شود. همچنین، دانشگاه می‌تواند با درخواست دانشجوی ممتاز برای تحصیل همزمان در دو رشته تحصیلی پس از تأیید استاد مشاور موافقت کند. وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری و دانشگاهها، بسته به مورد، برای بهره‌گیری دانشجویان ممتاز از امکانات مراکز اطلاع‌رسانی، مؤسسات پژوهشی، باشگاه دانش‌پژوهان جوان و... اقدام خواهند کرد. وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری از محل اعتبارات متمرکز خود بودجه‌ای به نسبت شمار دانشجویان ممتاز دانشگاهها به آنان اختصاص می‌دهد.^{۴۱}

● کسی که بورسیه می‌شود اگر بورسیه خارج از کشور باشد نخست باید بتواند وثیقه هنگفتی برای مدتی طولانی به وزارتخانه، سازمان یا مؤسسه بورسیه کننده بسپارد تا بتواند از کشور خارج شود و این هم مانعی واقعی برای کسانی است که هر چند استعداد علمی دارند، توان مالی ندارند.

برگزیدگان در جشنواره‌ها و مسابقات علمی در دوره‌های آموزش عالی را تصویب کرده است.

بر پایه آیین‌نامه اخیر، در اجرای ماده ۳ سیاستهای حمایت و هدایت استعدادهای درخشان مصوب چهارصد و نوزدهمین نشست شورای عالی انقلاب فرهنگی مبنی بر تهیه نظام تربیتی و معنوی متناسب با نیاز^{۳۷} این استعدادهای و به منظور تسهیل ادامه تحصیل داوطلبان برگزیده و خلاق در دوره‌های آموزش عالی، مقرر شده است که برگزیدگان در جشنواره‌های بین‌المللی خوارزمی، جوان خوارزمی و رازی و نیز برگزیدگان در مسابقات معتبر علمی بین‌المللی (رتبه‌های یکم تا سوم) با ارائه گواهی معتبر، از یکی از دوره‌های زیر می‌توانند در دوره تحصیلی کارشناسی یا کارشناسی ارشد در رشته متناسب با طرح ابتکاری خود یا زمینه‌ای که در آن برگزیده شده‌اند، پذیرفته شوند:

الف: شرکت در آزمون سراسری و به دست آوردن حدنصاب علمی برابر ۸۵ درصد نمره گزینش آزاد در رشته مورد درخواست؛

ب: گرفتن پذیرش از دانشگاه.

همچنین، برگزیدگان المپیاد علمی دانشجویی کشور (رتبه‌های یکم تا سوم) می‌توانند پس از پایان دوره کارشناسی ارشد با گرفتن پذیرش از دانشگاه در دوره دکتری ادامه تحصیل دهند.^{۳۸}

در همین زمینه، در اجرای بند ۲ ماده ۲ آیین‌نامه تشکیلات شورای هدایت استعدادهای درخشان در آموزش عالی مصوب نشست ۳۸۷ مورخ ۱۳۷۵/۹/۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی و به منظور برقراری تسهیلات ویژه پژوهشی برای دانشجویان ممتاز در دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد پیوسته و دکتری حرفه‌ای، تسهیلاتی برای دانشجویان ممتاز یعنی برگزیدگان در آزمون سراسری، برگزیدگان در المپیادهای علمی دانش‌آموزی کشور^{۳۹}، برگزیدگان در جشنواره‌های خوارزمی در نظر گرفته شده است. برای نمونه، دانشجویان ممتاز می‌توانند فردی یا گروهی طرحهای پژوهشی بنیادی خود را پس از تأیید استاد مشاور برای بررسی و تأمین اعتبار به دفتر استعدادهای درخشان در دانشگاه بدهند. همچنین، دانشگاه ترتیبی اتخاذ می‌کند که تسهیلاتی برای دانشجویان ممتاز از جهت حضور در کنفرانسهای علمی و کارگاههای آموزشی و پژوهشی داخلی، حضور در کنفرانسهای علمی خارجی برای دادن

● گاهی سیاستهای نادرست مانع از آن است که کسی که نخبه است شناخته شود؛ چون مدرکی که يك نخبه به دست می آورد از راههای دیگر به کسانی که از نظر استعداد به هیچ‌رو با او قابل مقایسه نیستند، داده می‌شود. همچنین، نخبگی ملاکی برای رسیدن به مقام یا شغلی ویژه نیست یا حتی مایه اولویت در رسیدن به مقامی ویژه به شمار نمی‌آید.

(COMSTECH)، سازمان آموزش علمی و فرهنگی سازمان کنفرانس اسلامی (ISESCO) و سازمان بین‌المللی انجمن‌های مخترعان (IFIA) برگزار می‌کند و به همان گونه که پیشتر گفته شد، گذشته از جوایزی که به برگزیدگان در این جشنواره داده می‌شود، دارندگان رتبه‌های یکم تا سوم این جشنواره، چنانچه خواهان ادامه دادن تحصیل باشند می‌توانند پس از گرفتن پذیرش از دانشگاه و دریافت معرفی‌نامه از سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران در رشته متناسب با طرح ابتکاری خود یا زمینه‌ای که در آن برگزیده شده‌اند در دوره کارشناسی یا کارشناسی ارشد ادامه تحصیل دهند.^{۲۲}

چنان که دیده می‌شود، اگر هم اندک حمایتی وجود دارد، از دانش‌آموزان یا دانش‌جویان است. گویی تنها باید دانش‌جویان برتر را نگه داریم و لازم نیست برای نمونه به فکر استادان برتر و... باشیم. از سوی دیگر، آنچه دانشجوی برتر پیش و بیش از هر چیز می‌خواهد، رهایی یافتن از تنگدستی است؛ منظور آن نیست که به ایشان صدقه داده شود، بلکه گردانندگان بخش‌های صنعتی و دولتی کشور باید به گونه‌ای آموزش داده شوند که به کمک دانشجویان برتر بشتابند و دارندگان استعداد درخشان را با توجه به رشته تخصصی‌شان بورسیه کنند. وزارت علوم و وزارت بهداشت به ظاهر باید بتوانند با پرورش و در اختیار گذاشتن دارندگان استعدادها در بخش صنعت و... در آمد به دست آورند تا بتوانند زمینه‌ها را برای اقتصادی شدن فعالیت در زمینه‌شناسایی و پرورش

گفتنی است که داوطلبان ورود به دوره‌های دکتری پیوسته باید افزون بر شرایط عمومی ورود به دوره آموزش عالی، دارای رتبه ۱ تا ۵۰۰ در آزمون سراسری، برگزیده المپیاد دانش آموزی کشور (دارنده مدال طلا) در رشته مورد درخواست، یا دارنده مدال طلا در رشته‌ای غیر از رشته مورد درخواست یا دارنده مدال نقره در رشته مورد درخواست یا برگزیده جشنواره خوارزمی و به هر رو دارای رتبه ۱ تا ۱۰۰۰ در آزمون سراسری در گروه آموزشی مورد درخواست با رعایت حدنصاب قابل قبول در درس انتخابی باشند.

البته، به نظر می‌رسد که حذف کنکور برای این گونه افراد در واقع جز اینکه آنان را در مظان اتهام بی‌سوادی قرار دهد و دیگران را به خشم آورد سود دیگری ندارد. معلوم نیست تصویب کنندگان ضوابط پذیرفته شدن در دوره دکتری پیوسته در پی چه بوده‌اند. در این موارد دانشجو را باید از آنچه احتمال گذراندن آن در او نیست معاف کرد، نه از آنچه علی‌القاعده باید بتواند به آسانی از آن بگذرد و اگر نگردد دیگر استعداد درخشان نیست؛ مگر اینکه بگوئیم وزارت علوم پذیرفته است کسانی هستند که استعداد درخشان دارند ولی نمی‌توانند از پس کنکور برآیند. در اینجا است که ملاک استعداد داشتن مطرح می‌شود و اینکه چه کسانی استعداد دارند: آن که با توانمندی کنکورها را بی هر گونه امتیاز پشت سر می‌گذارد، یا آن که تنها به علت پیروزی در یک امتحان که چه بسا آسانتر از کنکور باشد راه ورود به دانشگاه برایش باز می‌شود؟ راستی چرا هر گاه می‌خواهیم حاتم‌بخشی کنیم از حق دیگران مایه می‌گذاریم و برای نمونه، جایی را که برای پذیرفته شدگان در کنکور در نظر گرفته شده است به هر بهانه‌ای چون صله به دیگری یا دیگران پیش کش می‌کنیم؟

ناگفته نماند که سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری هر سال جشنواره بین‌المللی خوارزمی را با هدف پشتیبانی و تقدیر از پژوهشگران، مبتکران و نوآوران و با کمک سازمان جهانی مالکیت معنوی (WIPO)، برنامه توسعه سازمان ملل متحد (UNDP)، سازمان علمی، آموزشی و فرهنگی سازمان ملل متحد (UNESCO)، مرکز انتقال تکنولوژی آسیا و اقیانوسیه (APCTT)، آکادمی علوم جهان سوم (TWS)، کمیته علوم و تکنولوژی برای توسعه پایدار در کشورهای جنوب (COMSATS)، کمیته دائم سازمان کنفرانس اسلامی برای همکاری‌های علمی و تکنولوژیک

آموزشی، توسعه حرفه‌ای، مسائل اجتماعی و احساسی، و ایجاد امکان آشنایی با یکدیگر عنوان کرده است.^{۴۳} البته شناسایی دارندگان استعداد درخشان و پوشش دادن نیازهای آنان هدفی است که هنوز در کشورهای پیشرفته نیز به گونه کامل جامه عمل نبوده است.^{۴۴}

● تسهیلات مربوط به استعدادهای ورزشی

بعنوان گونه‌ای استعداد و توانایی ویژه «در برخی مطالعات به تیزهوشی ورزشی (حرکتی) و تیزهوشی فنی با شاخصهای هوش عمومی، توانایی حرکتی، توانایی درک فضا، و تفکر فنی اشاره شده، مبنای پرورشی ویژه آن رشد و توسعه یافته است.»^{۴۵} بر پایه «آیین نامه تسهیلات تشویقی قهرمانان رتبه‌های اول تا سوم» مصوب ۷۶/۵/۸ هیأت وزیران، برای قهرمانان تسهیلات تحصیلی، تسهیلات اشتغال، تسهیلات زندگی، تسهیلات از کارافتادگی ورزشی و اعطای نشان در نظر گرفته شده است. قهرمانان مسابقات المپیک، آسیایی، قهرمانی دانشجویان جهان، ارتشهای جهان (سیزم)، قهرمانی کشور و اعضای تیم ملی و قهرمانان رگبوردشکن ملی و قهرمانان آموزشگاههای کشور می‌توانند بی‌کنکور در مقاطع تحصیلی زیر در مؤسسات تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ادامه تحصیل دهند:

۱. قهرمانان مسابقات المپیک - تا کارشناسی ارشد تربیت بدنی؛
۲. قهرمانان مسابقات آسیایی - تا کارشناسی ارشد تربیت بدنی؛
۳. قهرمانان مسابقات دانشجویان جهان - تا کارشناسی ارشد تربیت بدنی؛
۴. قهرمانان مسابقات ارتشهای جهان (سیزم) - تا کارشناسی ارشد تربیت بدنی؛
۵. قهرمانان کشور (در صورت به دست آوردن سه بار مقام قهرمانی) یا سه بار جابه‌جا کردن رگوردهای ملی یا دو سال عضویت پیاپی در تیم ملی، به گواهی سازمان تربیت بدنی، تا کارشناسی تربیت بدنی؛
۶. قهرمانان آموزشگاههای کشور (دبیرستانی) و قهرمانان موضوع بند (۵) این آیین‌نامه و قهرمانان المپیک، جهانی - آسیایی در صورت تمایل به شرکت در مسابقات ورودی مقطع کارشناسی دانشگاهها از ۲۵ درصد ارفاق در نمرات حاصله در کنکور برخوردار خواهند شد؛

● پی‌درپی می‌گوییم که چه بسیار نخبگان ما به خارج کوچ کرده‌اند؛ آیا آمار گرفته‌ایم که چند درصد از مدیران درجه یک اجرایی یا صنعتی این کشور از نخبگان و دارندگان مدارک بالای دانشگاهی هستند؟

استعدادهای درخشان فراهم آورند. ولی آنچه انجام شده، بویژه مصوبات شورای هدایت استعدادهای درخشان نشان می‌دهد که این وزارتخانه‌ها در این زمینه، دچار درونگرایی و از برونگرایی بی‌بهره‌اند. هر تسهیلاتی که در نظر گرفته شده درونی و از بودجه وزارتخانه است؛ در حالی که هزینه این کار سرانجام به گل آموزش کشور و دانشجویانی که نیز در نگرش کلی از نخبگانند و در همان حال به دانشگاهها و استادان تحمیل می‌شود. چنین می‌نماید که بررسی‌های اقتصادی لازم در مورد آنچه در نظر گرفته شده، انجام نیافته است.

قرار نبوده و نیست که پرورش استعدادهای درخشان باری بر دوش آموزش عالی کشور باشد و سرانجام آنچه پرورش می‌یابد دو دستی و بی هر گونه چشم داشت تقدیم صنعت یا دیگر بخشهای جامعه شود، یا در اختیار بیگانگان قرار گیرد. این کار در نهایت باید موجبات رشد جامعه را فراهم آورد و این هدف به ظاهر از آنچه در بالا به آن اشاره شد برآورده نمی‌شود. این پرسش مطرح است که چرا برای این گونه افراد تسهیلاتی از نظر خدمت نظام و وظیفه در نظر گرفته نمی‌شود؟ به جرأت می‌توان گفت که یکی از علل مهم گرایش نداشتن پسران (در مقایسه با دختران) به تحصیلات عالی که در این سالها آشکار شده، تمایل آنان به کار کردن به هنگام تحصیل، درآمد داشتن و تشکیل خانواده است؛ و در پیش بودن خدمت نظام و وظیفه چنین اجازه‌ای به پسرانی که به تحصیل می‌پردازند نمی‌دهد و این، بر تشکیل خانواده توسط دختران تحصیل کرده نیز اثر می‌گذارد.

بی‌گمان توجه به مسائل دارندگان استعداد درخشان تنها در توجه به بعد علمی خلاصه نمی‌شود. در ۱۹۹۹، دکتر سالی ریس، رئیس انجمن ملی استعدادهای درخشان، موضوعات مورد توجه آن سازمان در پیوند با استعدادهای درخشان را در چهار گروه یعنی برنامه

اشخاصی می‌انجامد که دارای استعداد بالاتری هستند و دارندگان این استعدادها پس از سالها تمرین و ممارست، به صورت ثروتهای کشور درمی‌آیند. تنها دولت نیست که سرمایه می‌گذارد تا افراد را پرورش دهد؛ عمر گرانمایی که افراد برای پرورش یافتن صرف می‌کنند در محاسبات مورد توجه قرار نمی‌گیرد. برای نمونه، فرد برای اینکه بتواند به مدرک دکتری دست یابد، ۱۲ سال برای دوره‌های آموزش عمومی و کمابیش ۱۰ سال برای دوره آموزش عالی وقت صرف می‌کند. البته، اوقاتی که برای گذر از کنکورها و... صرف می‌شود، این مدت را به بیش از ۲۲ سال افزایش می‌دهد. بنابراین، بی‌احتساب هرگونه وقت تلف شده، شخص در ۲۸ سالگی به مدرک دکتری دست می‌یابد. در نتیجه، چنین کسی دست کم ۱۰ سال دیرتر از همسن‌های خود وارد بازار کار می‌شود، در حالی که دوران تحصیل او جزء سنوات خدمتش به حساب نمی‌آید و او در مدت تحصیل علی‌الاصول نه درآمدی دارد، نه با بیمه و... پشتیبانی می‌شود. بنابراین، یکی از عوامل داخلی تقویت کننده فرآیند کوچ نخبگان علمی و متخصصان از کشور، دشواریهای مالی^{۴۷} در دوران تحصیل است. چه بسیارند کسانی که دارای بالاترین استعدادها هستند ولی نمی‌توانند این مرحله را پشت سر گذارند و به گونه‌ای نخبه علمی در آیند. در این دوران یا متگی به خانواده خود هستند یا ناگزیرند با دستمزدی ناچیز در بخش خصوصی یا دولتی به کار بپردازند تا

● **بانگاہی به قوانین برنامه‌های سوم و چهارم توسعه اقتصادی می‌توان دریافت که این قوانین برنامه ویژه‌ای برای پشتیبانی از نخبگان ندارد. همچنین، تا همین سالها، برخلاف آنچه برای نمونه در آمریکا رایج است، گرچه در قوانینی که مربوط به مبادله فرهنگی میان ایران و دیگر کشورهاست بارها واژه «دانشمند» به کار رفته بود، ولی نخبگی نه تعریف کامل قانونی و نه ملاک دقیقی داشت که با آن بشود وضع افراد را سنجید و نخبه را از غیر نخبه جدا ساخت.**

۷. قهرمانان مسابقات المپیک جهانی و آسیایی و قهرمانی دانشجویان جهان در صورت تمایل به شرکت در آزمون مقطع کارشناسی ارشد از ۲۰ درصد ارفاق در نمرات حاصله استفاده خواهند نمود.^{۴۶}

همچنین، سازمان امور اداری و استخدامی کشور، با معرفی سازمان تربیت بدنی، در مورد فراهم ساختن تسهیلات لازم برای استخدام قهرمانان مسابقات المپیک، جهانی، آسیایی، دانشجویان جهان و قهرمانی کشور در وزارتخانه‌ها، سازمانها، شرکتهای دولتی و شهرداریها، در کارهایی که شرایط به دست آوردن آنها را دارند، اقدام خواهد کرد.^{۴۷}

دیگر اینکه، برای قهرمانان کشوری - آسیایی - جهانی و المپیک به تشخیص سازمان تربیت بدنی و به تناسب رشته، رنگ مدال و اهمیت مقام به دست آمده، مزایایی چون مسکن، زمین، اتومبیل ساخت داخل و هدایایی نقدی در نظر گرفته می‌شود. میزان این هدایا را سازمان تربیت بدنی بسته به مورد مشخص می‌کند و اعتبار مورد نیاز برای اجرای این ماده هر سال به پیشنهاد سازمان تربیت بدنی از سوی سازمان برنامه و بودجه تأمین و در ردیف اعتبارات جاری سازمان منظور می‌شود.^{۴۸}

قهرمانان کشوری، آسیایی، جهانی، المپیک، سیزم، قهرمانی دانشجویان جهان و آموزشگاههای کشور به هنگام تمرین یا مسابقه از بیمه جسمانی برخوردار می‌شوند و چنانچه مصدوم یا دچار نقص عضو یا فوت شوند، از این مزایا استفاده می‌کنند. این کمک از سوی سازمان تأمین اجتماعی به صورت خدمات بلاعوض انجام می‌شود.^{۴۹}

گذشته از همه تسهیلات یادشده، قهرمانان، مربیان و مدیرانی که به علت تداوم پیروزی‌ها یا خدمات شایسته به ورزش بویژه در زمینه مسابقات جهانی و المپیک شایسته دریافت نشان باشند، به پیشنهاد سازمان تربیت بدنی و تصویب کمیته اعطای نشانهای دولتی مفتخر به گرفتن نشان شجاعت خواهند شد.^{۵۰} افزون بر این موارد، سازمانهایی چون سازمان صدا و سیما نیز با برگزاری مراسم گوناگون، مزایایی برای این قهرمانان در نظر می‌گیرند.

● نتیجه‌گیری

ایران هزینه هنگفتی می‌کند تا افراد را از شش سالگی آموزش دهد. چنین آموزشی به گونه طبیعی به شناسایی

کسی که نخبه است شناخته شود؛ چون مدرکی که يك نخبه به دست می آورد از راههای دیگر به کسانی که از نظر استعداد به هیچ رو با او قابل مقایسه نیستند، داده می شود.^{۵۶} همچنین، نخبگی ملاکی برای رسیدن به مقام یا شغلی ویژه نیست یا حتی مایه اولویت در رسیدن به مقامی ویژه به شمار نمی آید. برای نمونه، چنین نیست که وزیران کابینه تنها از میان نخبگان برگزیده شوند. قوانین و وزارت آموزش عالی شناسایی استعدادهای درخشان است ولی برای چه، روشن نیست. به ظاهر، نخبگان را شناسایی می کنیم تا به آنان بیشتر بیاموزیم و سپس ایشان را دست بالا به استادی دانشگاه برسانیم. ولی وقتی کسی استاد دانشگاه شد، لزوماً او را بعنوان نخبه قبول نداریم. با تحولات اخیر، به افراد برتر المپیادهای علمی و کسانی که در المپیادهای بین المللی مدال می آورند اجازه داده می شود بی کنکور وارد دانشگاه شوند ولی آیا روزی این امکان هم فراهم خواهد شد که چنین کسانی بی پرسش و پاسخ، وزیر، معاون وزیر، سفیر، کاردار، مدیر کل و...

● مقایسه تسهیلاتی که برای قهرمانان ورزشی و برای نخبگان علمی در نظر گرفته شده است، روشن کننده تفاوت و تبعیضی چشمگیر است؛ و این در حالی است که دستاوردهای اقتصادی، فرهنگی، علمی، تکنولوژیک و دیگر نتایج تلاشهای علمی آنچنان عظیم است که نتایج قهرمانی ورزشی را به هیچ رو نمی توان با آنها سنجید. تسهیلاتی که برای قهرمانان ورزشی و مربیان و مدیران مربوط در نظر گرفته می شود باید برای دارندگان استعداد علمی و مربیان و مدیران آنان نیز فراهم آید تا دست کم به این تبعیض ناروای میان استعدادهای ورزشی و علمی پایان داده شود.

بتوانند هزینه زندگی خود، هزینه تحصیل و چه بسا هزینه خانوار را تأمین کنند. راه سومی پس از دوره فوق لیسانس وجود دارد و آن بورسیه شدن است؛ ولی کسی که بورسیه می شود اگر بورسیه خارج از کشور باشد نخست باید بتواند وثیقه هنگفتی برای مدتی طولانی به وزارتخانه، سازمان یا مؤسسه بورسیه کننده بسپارد تا بتواند از کشور خارج شود و این هم مانعی واقعی برای کسانی است که هر چند استعداد علمی دارند، توان مالی ندارند.

البته چشم انداز متخصص شدن و دست یافتن به نام و نان نیز کمابیش همچون آواز دهل شنیدن از دور است، زیرا چه بسیار پیش می آید که وقتی شخص بارنج و زحمت و با بسیج همه امکاناتش و مایه گذاشتن از خود و خانواده اش برای رسیدن به دکترا تلاش می کند، دیگران، همان کسانی که زمانی همکلاسی یا همردیف او بوده اند و در کنکورهای گوناگون در رقابت با او شکست خورده اند، جاها را اشغال می کنند و او پس از گرفتن مدرک باید دست به دامن ایشان شود تا شاید بتواند جایی مانند آنچه به امید آن این همه سختی کشیده است به دست آورد؛ بگذریم که همیشه هم این امکان وجود ندارد. يك بررسی ساده درباره وضع کسانی که با بهره گیری از بورس تحصیلی به خارج فرستاده شده اند و وضع کسانی که در بالاترین دانشگاهها بورزه در تهران خدمت می کنند می تواند این نکته را ثابت کند. آنچه گفته شد گوشه ای از دشواریهایی است که وجود دارد ولی در قوانین برای آنها چاره ای اندیشیده نشده است.

با نگاهی به قوانین برنامه های سوم و چهارم توسعه اقتصادی می توان دریافت که این قوانین برنامه ویژه ای برای پشتیبانی از نخبگان ندارد. همچنین، تا همین سالها، برخلاف آنچه برای نمونه در آمریکا^{۵۲} رایج است، گرچه در قوانینی که مربوط به مبادله فرهنگی میان ایران و دیگر کشورهاست بارها و اژه «دانشمند» به کار رفته بود، ولی نخبگی نه تعریف^{۵۳} کامل قانونی و نه ملاک دقیقی داشت که با آن بشود وضع افراد را سنجید و نخبه را از غیر نخبه جدا ساخت. خوشبختانه، در سال ۱۳۸۵ شورای عالی انقلاب فرهنگی «آیین نامه احراز استعدادهای برتر و نخبگی» را تصویب کرد و بدین سان برای شناسایی نخبگان ملاکهایی کاربردی فراهم آمد.^{۵۴} به این ترتیب، نخبه بودن ملاکی شد که با آن به مزایای استخدامی شخص نیز افزوده می شود.^{۵۵}

البته، گاهی سیاستهای نادرست مانع از آن است که

۶. قانون وظایف وزارت امور خارجه مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۰.
۷. قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مصوب ۱۳۶۵/۱۲/۱۲.
۸. قانون راجع به تصویب اساسنامه و اصلاح مقاله نامه (کنوانسیون) اتحادیه بین‌المللی مخابرات (ITU) منعقد در سیزدهمین اجلاس سران مختار کشورهای عضو ۱۹۸۹ (نیس) و اجازه مبادله اسناد مصوب آنها.
۹. قانون اجازه الحاق دولت ج.ا.ا. به کنوانسیون حقوق کودک.
۱۰. اساسنامه سازمان صدا و سیما ج.ا.ا. مصوب ۱۳۶۲/۷/۲۷.
۱۱. قانون الحاق دولت ایران به قرارداد بین‌المللی مبارزه با تبعیض در امر تعلیمات مصوب ۱۳۴۶/۱۲/۷.
۱۲. قانون اجازه دولت ایران به میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی مصوب ۱۳۵۴/۲/۱۷.
۱۳. «قلمرو تیزهوشی به معنای وسیع و گسترش یافته، طبقه‌هایی را در بر می‌گیرد، «پیشرفت تحصیلی»، «خلاقیت» و «رهبری» حوزه‌های اساسی می‌باشند که تاکنون به عنوان انواع تیزهوشی شناسایی و کشف شده‌اند.» (کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۲)، «رهبری در گستره تیزهوشی»، استعدادهای درخشان، سال ۲، شماره ۲، تابستان، ص ۱۶۲)
۱۴. قانون برنامه پنجم عمرانی کشور (تجدید نظر شده) ۱۳۵۶-۱۳۵۲ مصوب ۱۳۵۴/۲/۲۷.
15. Sternberg, Robert J., (1996), "The Sound of Silence: A Nation Responds to Its Gifted", **Roeper Review**, Vol. 18, No. 3, pp. 168-72, Feb- Mar.
۱۶. قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استانها، شهرستانها و مناطق کشور مصوب ۱۳۷۲/۱۰/۲۶.
۱۷. قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش، ماده ۵.
18. Karnes, Frances A.; Marquardt, Ronald G., (1995), "Gifted Education and the Courts: Teacher Certification and Employment Decisions", **Roeper Review**, Vol. 17, No. 4, PP. 229-31, May - June.
19. The study found that school districts tend to use a programmed approach to policy implementation when identifying gifted students with state guidelines usually being used prescriptively. Results suggest a need for greater flexibility at the local level in implementing state standards. (Evans, Karen (1997), "Policy for the Identification of Students for Gifted Programs: Local Level Implementation", **Journal of Secondary Gifted Education**, Vol. 8, No. 2, pp. 74-86, Win).
20. In *Broadley v. Board of Education of the City of Meriden*, the Supreme Court of Connecticut held that the state constitutional right to free public education does not grant gifted children special education rights. (Russo, Charles J.; And Others, (1996), "Gifted Educa-

بشوند؟ بی‌دری می‌گوییم که چه بسیار نخبگان ما به خارج کوچ کرده‌اند؛ آیا آمار گرفته‌ایم که چند درصد از مدیران درجه یک اجرایی یا صنعتی این کشور از نخبگان و دارندگان مدارک بالای دانشگاهی هستند؟

مقایسه تسهیلاتی که برای قهرمانان ورزشی و برای نخبگان علمی در نظر گرفته شده است، روشن کننده تفاوت و تبعیضی چشمگیر است؛ و این در حالی است که دستاوردهای اقتصادی، فرهنگی، علمی، تکنولوژیک و دیگر نتایج تلاشهای علمی آنچنان عظیم است که نتایج قهرمانی ورزشی را به هیچ رو نمی‌توان با آنها سنجید. تسهیلاتی که برای قهرمانان ورزشی و مربیان و مدیران مربوط در نظر گرفته می‌شود باید برای دارندگان استعداد علمی و مربیان و مدیران آنان نیز فراهم آید تا دست کم به این تبعیض ناروا میان استعدادهای ورزشی و علمی پایان داده شود.

یادداشت‌ها

1. There are many students with high native abilities that remain underdeveloped because of inadequate opportunity, practice, and motivation. Although genetics significantly affect development of various intelligences, environment (including cultural values) and sequential experiences help crystallize native abilities. Schools must organize and institutionalize equal opportunities and experiences for talented students, regardless of race, gender, or ethnic origin. (Gallagher, James J., (1995), "Education of Gifted Students: A Civil Rights Issue?" **Phi Delta Kappan**, Vol. 76, No. 5, pp. 408-10, Jan).
۲. قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱، قانون مقررات استخدامی نهضت سوادآموزی ج.ا.ا. مصوب ۱۳۶۷/۶/۱۳، قانون مقررات مالی، اداری، استخدامی و تشکیلات جهاد سازندگی مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳.
۳. قانون استخدام کشوری، مصوب ۱۳۰۱/۹/۲۲ و قانون استخدام کشوری مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱. همچنین، قانون استخدام حکام محاکم عدلیه و صاحب‌منصبان پارک، مصوب ۱۳۰۲/۱/۲۵. همچنین، لایحه اصلاح قسمتی از قانون اصول تشکیلات دادگستری و استخدام قضات مصوب ۱۳۳۳/۱۲/۱۴.
۴. قانون مربوط به الحاق دولت ایران به مقاله‌نامه بین‌المللی شماره ۲۹ راجع به لغو کار اجباری مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۸.
۵. قانون خط مشی کلی و اصول برنامه‌های سازمان صدا و سیما ج.ا.ا. مصوب ۱۳۶۱/۴/۱۷.

cess to gifted programs and an increase in the complaints involving gifted students with disabilities. (Karnes, Frances A.; And Others, (1997), "The Office of Civil Rights and the Gifted: An Update", **Roeper Review**, Vol. 19, No. 3, pp. 162-63, Mar), In respect to underrepresentation of minority groups in gifted programs and legal issues surrounding the identification of gifted students, including the relationship between classification and government purpose, see also, Brown, Cynthia N. (1997), "Gifted Identification as a Constitutional Issue", **Roeper Review**, Vol. 19, No. 3, pp. 157-60, Mar.

۳۱. چه بسا کسانی که با وجود معلولیت دارای استعدادی درخشانند. «اصطلاح «تیزهوش پنهان» (نهفته) در مورد گروه بیشماری بکار می‌رود که در مطالعات به تیزهوشان ناتوان از لحاظ یادگیری، تیزهوشان معلول، تیزهوشان در معرض خطر، تیزهوشان مختلف از لحاظ فرهنگی، تیزهوشان نژادی، تیزهوشان کم‌آموز... اشاره دارد.» (لوپارت، جودی (۱۳۷۴)، «تیزهوشی پنهان»، مترجم: فاطمه یزدانی، استعدادهای درخشان، سال ۱۴، شماره ۳، پاییز، ص ۲۶۳)

32. Stephens, Kristen R. (2000), "Gifted Education and the Low", **Gifted Child Today Magazine**; Vol. 23, No. 1, pp. 30-37, Jan-Feb.

33. Ford, Donna Y.; And Others, (1995), "Meeting the Educational Needs of the Gifted: A Legal Imperative", **Roeper Review**, Vol. 17, No. 4, pp. 224-28, May-Jun.

34. A legal framework for resolving disputes in gifted education is slowly evolving. The major components of the framework include legislation, court cases, due process hearings, administrative regulations, Letters of Findings issued by the Office for Civil Rights, negotiation, and mediation. (Karnes, Frances A.; Marquardt, Ronald G. (1997), "The Fragmented Framework of Legal Protection for the Gifted", **Peabody Journal of Education**; Vol. 72, No. 3&4, pp. 166-79).

۳۵. کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۳)، «مبانی پرورش اجتماعی تیزهوش»، استعدادهای درخشان، سال سوم، شماره ۳، پاییز، ص ۲۷۶.

36. Foster, Andrew H.; and Others, (1994), "Model Legislation: Gifted and Talented", North Carolina Univ., Chapel Hill. Gifted Education Policy Studies Program., Feb 1994; 19p.; Sponsoring Agency: Office of Educational Research and Improvement (ED), Washington, DC.

۳۷. «فرد تیزهوش نیز مانند هر انسانی نیازمند جامعه‌پذیری و زندگی مطلوب است، اما بیش از افراد عادی به تجهیز مهارت‌های ضروری برای تعامل و روابط اجتماعی محتاج می‌باشد، زیرا هوش، بویژه در سطوح عالیتر محل تکوین و شکل‌گیری روابط اجتماعی رضایت‌بخش با

tion and the Low: A Right, Privilege, or Superfluous?", **Roeper Review**, Vol. 18, No. 3, pp. 179-82, Feb-Mar)

۲۱. شیرزاد، احمد (۱۳۷۳)، «المپیادها و مسئله نخبه‌گرایی»، استعدادهای درخشان، سال سوم، شماره ۴، زمستان، ص ۳۶۲.

۲۲. قانون بودجه سال ۱۳۳۶ کل کشور مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۸.

۲۳. قانون مربوط به الحاق دولت ایران به مقاوله‌نامه بین‌المللی شماره ۲۹ راجع به لغو کار اجباری مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۸.

۲۴. در دیگر کشورها نیز سازمان‌هایی برای تصدی امور مربوط به استعدادهای درخشان در نظر گرفته شده‌اند. برای نمونه، در ایالات متحده آمریکا، این مهم بعهدہ دفتر حقوق مدنی سازمان آموزش آن کشور است.

(Marquardt, Ronald G.; Karnes, Frances A., (1994), "Gifted Education and Discrimination: The Role of the Office for Civil Rights", **Journal for the Education of the Gifted**, Vol. 18, No. 1, pp. 87-94, Fall; see also: Karnes, Frances A.; Marquardt, Ronald G., (1993), "Pathways to Solutions: Using Conflict Resolution in (Matters of the Gifted and Talented)", **Gifted Child Today (GCT)**, Vol. 16, No. 6, pp.38-41, Nov-Dec.

۲۵. قانون الحاق دو تبصره به قانون عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمانها و مجامع بین‌المللی مصوب ۱۳۷۰/۹/۳.

۲۶. «بررسی توقع دانش‌آموزان فوق‌العاده خلاق نشان داد که آنها انتظار دارند تحت رهبری سخت‌کوشانه و همراه با پشتکار به نهایت درجه موفقیت برسند. رشد شغلی و حرفه‌ای، ورزش‌های متفاوت و متنوع، تنوع وسیعی از موضوعات و مواد درسی و کسب دوستان جدید نیز مورد نظر بود.» (کاظمی حقیقی، ناصرالدین، و شیوا مقدم (۱۳۷۳)، «تحول انتظارات اجتماعی دختران و نوجوانان تیزهوش»، استعدادهای درخشان، سال سوم، شماره ۲، تابستان، ص ۱۶۵)

۲۷. قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش مصوب ۱۳۶۶/۱۱/۲۵.

۲۸. قانون موافقتنامه علمی و آموزشی بین دولتهای ج.ا.ا. و قطر

29. This article examines the Office for Civil Rights (OCR) position on non-discriminatory testing, policies and practices and the role and responsibility of the OCR in securing the civil rights of culturally and linguistically diverse students in the context of gifted education. Possible discriminatory practices in gifted education are outlined. (Ford, Donna Y.; Trotman, Michelle Frazier. (2000), "The Office for Civil Rights and Non-Discriminatory Testing, Policies, and Procedures: Implications for Gifted Education" **Roeper Review**; Vol. 23, No. 2, pp. 109-12, Dec).

30. A study of 38 letters of finding examined the involvement of the Office for Civil Rights (OCR) in gifted education from 1992-95. Results indicate a majority of complaints handled by OCR involved minority ac-

pp.21-24, May).

۴۵. کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۳)، «ریشه‌های شناختی و محیطی خلاقیت»، استعدادهای درخشان، سال ۳، شماره ۲، تابستان، ص ۱۲۷

۴۶. ماده ۱، آیین‌نامه تسهیلات تشویقی قهرمانان رتبه‌های اول تا سوم مصوب ۷۶/۵/۸ هیأت وزیران
 ۴۷. ماده ۲، آیین‌نامه فوق.
 ۴۸. ماده ۳، آیین‌نامه فوق.
 ۴۹. ماده ۴، آیین‌نامه فوق.
 ۵۰. ماده ۵، آیین‌نامه فوق.

۵۱. «زندگی اجتماعی مطلوب برای فرد تیزهوش در گرو ارضای انتظارات متقابل (تیزهوش و جامعه) است. پذیرش اجتماعی، تعدیل انتظارات جامعه، درک صحیح، منزلت‌یابی اجتماعی، پیشرفت، اعتدالی فرهنگی، محبت، شناخت صحیح جامعه، حمایت اجتماعی، حرمت، استقلال و حفظ فردیت، امنیت محیطی و تعامل اجتماعی، اساسی‌ترین انتظارات اجتماعی تیزهوش را تشکیل می‌دهند.» (کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۳)، «ملاحظات محیطی در تشخیص، آموزش و پرورش»، استعدادهای درخشان، سال ۳، شماره ۱، بهار، ص ۱۱۳)

۵۲. در آمریکا، تعاریف متفاوتی از «استعداد درخشان» وجود دارد؛ تا جایی که، تعاریف ایالت‌های مختلف از این موضوع متفاوت است و چنین تفاوتی میان تعاریف ایالتی با تعاریف فدرال نیز به چشم می‌خورد.

(Karnes, Frances A.; Stephens, Kristen R. (2000), "State Definitions for the Gifted and Talented Revisited", *Exceptional Children*; Vol. 66, No. 2, pp. 219-38, Win).

۵۳. «در زمینه تعریف و شناسایی تیزهوشی تعاریف متعددی شده است و دستیابی به تعریفی واحد با تعابیر متفاوتی که از این اصطلاح مطرح می‌شود، کار آسانی نیست. عواملی مانند رشد و گسترش نظریات روان‌شناختی، الگوهای هوشی، توسعه آزمون‌های عینی و رشد روان‌سنجی، تغییر ارزشهای جامعه، نظام اقتصادی متغیر و افزایش تحقیقات فن‌آوری نوین، کار را قدری از گذشته پیچیده‌تر کرده است. در حال حاضر، تمایل شدیدی وجود دارد که به مفهوم تیزهوشی در سطح وسیع‌تر نگریسته شود و ارائه تعریفی که بتواند شامل توانایی‌ها و استعدادهای تمام افراد باشد، غیرممکن است.» (حسین دوست، جواد، قدرت‌اله عزیزی و آریتما مصباح (۱۳۷۲)، «شناسایی و تشخیص تیزهوش»، استعدادهای درخشان، سال دوم، شماره ۱، بهار، ص ۴۹).

۵۴. مطابق آیین‌نامه احراز استعدادهای برتر و نخبگی (مصوب جلسه ۵۸۹ مورخ ۸۵/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی)، نخبه به شرح زیر تعریف شده است.

ماده ۲- تعریف نخبه و استعداد برتر

۲-۱- «نخبه» به... فرد برجسته و کارآمدی اطلاق می‌شود که

افراد عادی است... هوش فوق‌العاده به تنهایی کافی است که فرد تیزهوش را در انزوا قرار دهد...» (کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۳)، «ملاحظات محیطی در تشخیص، آموزش و پرورش»،

استعدادهای درخشان، سال ۳، شماره ۱، بهار، ص ۱۵)

۳۸. مواد ۱ و ۲، آیین‌نامه نحوه پذیرش برگزیدگان جشنواره‌ها و مسابقات علمی در دوره‌های آموزش عالی مصوب جلسه مورخ ۸۰/۵/۱ شورای هدایت استعدادهای درخشان، معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری.

۳۹. «کشورهایی که در المپیادهای علمی و خصوصاً المپیاد فیزیک شرکت می‌کنند، و تعداد آنها سال به سال افزوده می‌شود، در یک امر توافق نظر دارند و آن این است که همه آنها شرکت در این رقابت‌ها را که لازمه منطقی آن برگزاری المپیادهای داخلی است، در امر توسعه علمی و فرهنگی خویش در گرایش جوانان به رشته‌های پایه‌ای و مبنایی، مؤثر و مشوق می‌دانند و این علیرغم این واقعیت است که المپیادهای علمی مانند مسابقات ورزشی، نمی‌توانند در سرگرمی و ایجاد هیجان در مردم نقش داشته باشند.» (شیرزاد، احمد (۱۳۷۴)، «چرا در کانبرا موفق شدیم»، استعدادهای درخشان، سال ۴، شماره ۲، تابستان، ص ۱۳۶)

۴۰. آیین‌نامه تسهیلات پژوهشی ویژه دانشجویان ممتاز مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۶ شورای هدایت استعدادهای درخشان در آموزش عالی که به تأیید وزیر علوم، تحقیقات و فن‌آوری نیز رسیده است.

۴۱. آیین‌نامه تسهیلات آموزشی ویژه دانشجویان ممتاز مصوب ۱۳۷۷/۱۱/۵ شورای هدایت استعدادهای درخشان.

۴۲. آیین‌نامه نحوه پذیرش برگزیدگان جشنواره‌ها و مسابقات علمی در دوره‌های آموزش عالی مصوب جلسه مورخ ۸۰/۵/۱ شورای هدایت استعدادهای درخشان، معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری.

43. In a recent Communiqué, Dr. Sally Reis, NAGC President, summarized four priority initiatives sponsored by the National Association for Gifted Children. These priorities relate to curriculum, professional development, social and emotional issues, and diversity. ("Initiatives from the National Association for Gifted Children", *Gifted Child Today Magazine*. Waco: Nov/Dec 1999. Vol. 22, Iss. 6; p.8)

44. For example, in United States, "Less than half the nation's gifted students are placed in appropriate educational settings. The Javits Gifted and Talented Students Act acknowledges the need for special programs for these children, but doesn't mandate their creation. The legal status of programs for the gifted contrasts sharply with those for children in special education. This situation must change. Ignoring gifted students' needs is a waste of human potential". (Russo, Charles J.; And Others (1997), "Giving the Gifted Their Fair Share", *School Business Affairs*, Vol. 63, No. 5,

۶. قانون استخدام کشوری، مصوب ۱۳۴۵/۳/۳۱.
۷. قانون الحاق دو تبصره به قانون عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در سازمانها و مجامع بین المللی مصوب ۱۳۷۰/۹/۳.
۸. قانون الحاق دولت ایران به قرارداد بین المللی مبارزه با تبعیض در امر تعلیمات مصوب ۱۳۴۶/۱۲/۷.
۹. قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش مصوب ۱۳۶۶/۱۱/۲۵.
۱۰. قانون اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مصوب ۱۳۶۵/۱۲/۱۲.
۱۱. قانون برنامه پنجم عمرانی کشور (تجدید نظر شده) ۱۳۵۲-۱۳۵۴ مصوب ۱۳۵۴/۲/۲۷.
۱۲. قانون بودجه سال ۱۳۳۶ کل کشور مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۸.
۱۳. قانون تشکیل شوراهای آموزش و پرورش در استانها، شهرستانها و مناطق کشور مصوب ۱۳۷۲/۱۰/۲۶.
۱۴. قانون خط مشی کلی و اصول برنامه های سازمان صدا و سیما ج.ا.ا. مصوب ۱۳۶۱/۴/۱۷.
۱۵. قانون راجع به تصویب اساسنامه و اصلاح مقاله نامه (کنوانسیون) اتحادیه بین المللی مخابرات (ITU) منعقد در سیزدهمین اجلاس سران مختار کشورهای عضو ۱۹۸۹ (نیس) و اجازه مبادله اسناد مصوب آنها.
۱۶. قانون مربوط به الحاق دولت ایران به مقاله نامه بین المللی شماره ۲۹ راجع به لغو کار اجباری مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۲۸.
۱۷. قانون مقررات استخدامی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۷۰/۷/۲۱.
۱۸. قانون مقررات استخدامی نهضت سوادآموزی ج.ا.ا. مصوب ۱۳۶۷/۶/۱۳.
۱۹. قانون مقررات مالی، اداری، استخدامی و تشکیلات جهاد سازندگی مصوب ۱۳۶۷/۱/۲۳.
۲۰. قانون موافقتنامه علمی و آموزشی بین دولتهای ج.ا.ا. و قطر.
۲۱. قانون وظایف وزارت امور خارجه مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۰.
۲۲. لایحه اصلاح قسمتی از قانون اصول تشکیلات دادگستری و استخدام قضات مصوب ۱۳۳۳/۱۲/۱۴.

آیین نامه ها:

۱. آیین نامه جذب و نگهداری نیروی انسانی نخبه مورخ ۸۳/۶/۲۹ هیات وزیران
۲. آیین نامه تسهیلات آموزشی ویژه دانشجویان ممتاز مصوب ۱۳۷۷/۱۱/۵ شورای هدایت استعدادهای درخشان.
۳. آیین نامه تسهیلات پژوهشی ویژه دانشجویان ممتاز مصوب ۱۳۸۱/۱/۲۶ شورای هدایت استعدادهای درخشان در آموزش عالی که به تایید وزیر علوم، تحقیقات و فن آوری نیز رسیده است.
۴. آیین نامه تسهیلات تشویقی قهرمانان رتبه های اول تا سوم مصوب

اثر گذاری وی در تولید و گسترش علم و فناوری و فرهنگ سازی و مدیریت کشور محسوس باشد و هوش، خلاقیت، کار آفرینی و نبوغ فکری وی در راستای تولید و گسترش دانش و نوآوری موجب سرعت بخشیدن به رشد و توسعه علمی و اعتلای جامعه انسانی کشور گردد.

۲-۲. «استعداد برتر» به فردی اطلاق می شود که به صورت بالقوه نخبه بوده ولی هنوز زمینه لازم برای شناسایی کامل و یا بروز استعدادهای ویژه او فراهم نشده است.

تبصره ۱- تعاریف فوق شامل استعدادهای برتر و نخبگان بخشهای مختلف از قبیل علمی و فناوری، آموزشی، فرهنگی، اجتماعی، هنری و مدیریتی می باشد.

۵۵. مطابق ماده ۳ آیین نامه جذب و نگهداری نیروهای انسانی نخبه، مصوب ۸۳/۶/۲۹ هیأت وزیران، افراد نخبه از مزایای معافیت از شرکت در آزمون استخدام ادواری و شرط انتشار آگهی؛ دریافت فوق العاده ویژه نخبگان بصورت غیر مستمر؛ اولویت در ارتقا به سطوح کارشناسی ارشد، خبره و عالی؛ میزان حق التحقیق، حق التالیف، ترجمه حق حضور بالاتر؛ تسهیلات خرید خودرو؛ ساعات کار قابل تنظیم، کاهش سوابق تجربی مورد نیاز برای تصدی پستهای مدیریتی و سرپرستی؛ اولویت در استفاده از بورسهای آموزشی کوتاه مدت؛ اولویت در استفاده از امریه برای طی دوره خدمت نظام وظیفه بر خوردار می شوند.

۵۶. مطابق ماده ۴ آیین نامه احراز استعدادهای برتر و نخبگی، افراد معینی از میان این گروهها: برگزیدگان المپیادهای علمی معتبر داخلی و جهانی، برگزیدگان آزمونهای سراسری، مخترعان و مکتشفان، دانش آموختگان، برترینهای مسابقات علوم قرآنی، شخصیتهای برجسته علمی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، آفرینندگان آثار بدیع ادبی و هنری، اعضای هیأت علمی دانشگاهها و مؤسسات پژوهشی و فناوری، و مدرسین و محققین علوم حوزوی استعداد برتر یا نخبه شناخته می شوند.

منابع:

منابع درجه اول:

قوانین:

۱. اساسنامه سازمان صدا و سیما ج.ا.ا. مصوب ۱۳۶۲/۷/۲۷.
۲. قانون اجازه الحاق دولت ج.ا.ا. به کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۳۷۲/۱۲/۱.
۳. قانون اجازه دولت ایران به میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی مصوب ۱۳۵۴/۲/۱۷.
۴. قانون استخدام حکام عدلیه و صاحب منصبان پار که، مصوب ۱۳۰۲/۱/۲۵.
۵. قانون استخدام کشوری، مصوب ۱۳۰۱/۹/۲۲.

11. Karnes, Frances A.; Marquardt, Ronald G. (1997), "The Fragmented Framework of Legal Protection for the Gifted", **Peabody Journal of Education**; Vol. 72, No. 3&4
12. Karnes, Frances A.; Marquardt, Ronald G., (1993), "Pathways to Solutions: Using Conflict Resolution in Matters of the Gifted and Talented", **Gifted Child Today (GCT)**, Vol.16, No. 6, Nov-Dec
13. Karnes, Frances A.; Stephens, Kristen R. (2000), "State Definitions for the Gifted and Talented Revisited", **Exceptional Children**; Vol. 66, No. 2, Win
14. Marquardt, Ronald G.; Karnes, Frances A.; (1994), "Gifted Education and Discrimination: The Role of the Office for Civil Rights", **Journal for the Education of the Gifted**, Vol. 18, No. 1, Fall
15. Russo, Charles J.; And Others (1997), "Giving the Gifted Their Fair Share", **School Business Affairs**, Vol. 63, No.5, May
16. Russo, Charles J.; And Others, (1996), "Gifted Education and the Law: A Right, Privilege, or Superfluous?", **Roeper Review**, Vol. 18, No.3, Feb-Mar
17. Stephens, Kristen R. (2000), "Gifted Education and the Law", **Gifted Child Today Magazine**; Vol. 23, No. 1, Jan- Feb
۱۸. حسین دوست، جواد، قدرت اله عزیز و آرزیتا مصباح (۱۳۷۲)، «شناسایی و تشخیص تیزهوش»، استعدادهای درخشان، سال دوم، شماره ۱، بهار
۱۹. شیرزاد، احمد (۱۳۷۳)، «المپیادها و مسئله نخبه گرایی»، استعدادهای درخشان، سال سوم، شماره ۴، زمستان
۲۰. شیرزاد، احمد (۱۳۷۴)، «چرا در کانبرا موفق شدیم»، استعدادهای درخشان، سال ۴، شماره ۲، تابستان
۲۱. کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۲)، «رهبری در گستره تیزهوشی»، استعدادهای درخشان، سال ۲، شماره ۲، تابستان
۲۲. کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۳)، «ریشه‌های شناختی و محیطی خلاقیت»، استعدادهای درخشان، سال ۳، شماره ۲، تابستان
۲۳. کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۳)، «مبانی پرورش اجتماعی تیزهوش»، استعدادهای درخشان، سال سوم، شماره ۳، پاییز
۲۴. کاظمی حقیقی، ناصرالدین (۱۳۷۳)، «ملاحظات محیطی در تشخیص، آموزش و پرورش»، استعدادهای درخشان، سال ۳، شماره ۱، بهار
۲۵. کاظمی حقیقی، ناصرالدین و شیوا مقدم (۱۳۷۳)، «تحول انتظارات اجتماعی دختران و نوجوانان تیزهوش»، استعدادهای درخشان، سال سوم، شماره ۲، تابستان
۲۶. لویارت، جودی (۱۳۷۴)، «تیزهوشی پنهان»، مترجم: فاطمه یزدانی، استعدادهای درخشان، سال ۱۴، شماره ۳، پاییز

هیات وزیران ۷۶/۵/۸

۵. آیین نامه نحوه پذیرش برگزیدگان جشنواره‌ها و مسابقات علمی در دوره‌های آموزش عالی مصوب جلسه مورخ ۸۰/۵/۱ شورای هدایت استعدادهای درخشان، معاونت آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری.
۶. آیین نامه احراز استعدادهای برتر و نخبگی مصوب جلسه ۵۸۹ مورخ ۸۵/۶/۱۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی

منابع درجه دوم:

1. Karnes, Frances A.; Marquardt, Ronald G., (1995), "Gifted Education and the Courts: Teacher Certification and Employment Decisions", **Roeper Review**, Vol. 17, No. 4, May-Jun
2. Sternberg, Robert J., (1996), "The Sound of Silence: A Nation Responds to Its Gifted", **Roeper Review**, Vol. 18, No.3, Feb-Mar
3. Evans, Karen (1997), "Policy for the Identification of Students for Gifted Programs: Local Level Implementation", **Journal of Secondary Gifted Education**, Vol. 8, No.2, Win
4. Ford, Donna Y.; And Others, (1995), "Meeting the Educational Needs of the Gifted: A Legal Imperative", **Roeper Review**, Vol. 17, No.4, May-Jun
5. Ford, Donna Y.; Trotman, Michelle Frazier. (2000), "The Office for Civil Rights and Non-Discriminatory Testing, Policies, and Procedures: Implications for Gifted Education" **Roeper Review**; Vol. 23, No. 2, Dec
6. Foster, Andrew H.; And Others, (1994), "Model Legislation: Gifted and Talented", North Carolina Univ., Chapel Hill. Gifted Education Policy Studies Program., Feb 1994; Sponsoring Agency: Office of Educational Research and Improvement (ED), Washington, DC.
7. Gallagher, James J., (1995), "Education of Gifted Students: A Civil Rights Issue?", **Phi Delta Kappan**, Vol. 76, No. 5, Jan
8. "Initiatives from the National Association for Gifted Children", **Gifted Child Today Magazine**. Waco: Nov/Dec 1999. Vol.22, Iss. 6
9. Karnes, Frances A.; And Others, (1997), "The Office of Civil Rights and the Gifted: An Update", **Roeper Review**, Vol. 19, No. 3, Mar
10. Brown, Cynthia N. (1997), "Gifted Identification a Constitutional Issue", **Roeper Review**, Vol. 19, No. 3, Mar